

УДК 378.147: 373. 3

Д 58

Тетяна ДОВГА

orcid.org/0000-0002-7959-8564

ЕЛЕМЕНТИ ІМІДЖОТВОРЧОСТІ У НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовано необхідність застосування елементів іміджотворчості з метою вдосконалення навчально-професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи, запропоновано можливості для розвитку особистісно-професійного іміджу та іміджотворчої діяльності студентів у процесі професійної підготовки. Елементи іміджотворчості відпрацьовувались під час виконання студентами ситуаційних завдань (кейсів), зміст яких сприяв розширенню педагогічної ерудиції, розвитку творчого мислення та педагогічних здібностей.

Ключові слова: *особистісно-професійний імідж, іміджотворча діяльність, іміджотворчість, візуальна привабливість, педагогічний арт-тизм, майбутній учитель початкової школи.*

Постановка проблеми. Процес модернізації освіти вимагає від сучасних фахівців інноваційних педагогічних засобів, які б забезпечували досконалість професійної діяльності вчителя та прирівнювали її до мистецтва. Як стверджує американський педагог-дослідник Дуг Лемов: «Ефективне викладання – це мистецтво. У будь-якому вигляді мистецтво – чи то живопис, чи скульптура, чи література – великі майстри, перетворюючи сировину (полотно, камінь, чорнило) в неоціненні надбання людства, використовують, окрім знань і навичок, базові інструменти. І алхімія, що виникає при цьому, воістину вражає, бо інструменти ці часто видаються з боку чимось на рідкість простим і буденним» [5, 17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До пошуку шляхів формування творчої особистості звертається немало вчених, зокрема, не втрачається інтерес до проблеми педагогічної творчості як важливої передумови розвитку професіоналізму вчителя.

Так, дослідниками розкрито психологічні (Є. Ільїн, В. Клименко, Я. Пономарьов, В. Роменець) та педагогічні (В. Андреев, Н. Гузій, М. Ла-

зарєв, В. Моляко) аспекти творчості, охарактеризовано особистісні якості творчого вчителя (Н. Гузій, І. Зязюн, Л. Кондрашова, О. Цокур), проаналізовано умови становлення творчої особистості педагога (Є. Барбіна, Н. Кічук, З. Курлянд, О. Пехота, С. Сисоєва).

Учені також звертаються до проблеми формування професійного іміджу сучасного фахівця та розглядають його як інструмент ефективного впливу на учнів та успішної самореалізації, яка вимагає від особистості креативного підходу до професійної діяльності (Л. Данильчук, Л. Донська, В. Ісаченко, О. Ковальова, А. Кононенко, Т. Скрипаченко, І. Размолодчикова, Н. Тарасенко, В. Черепанова та ін.).

Мета статті – обґрунтувати іміджотворчий аспект навчально-професійної діяльності майбутнього вчителя початкової школи та вивчити можливості для розвитку іміджотворчості в умовах професійної підготовки.

Проблема формування творчої особистості стає вкрай важливою на етапі трансформації суспільства та в силу своєї значущості – для основ і перспектив життєдіяльності людини як особистості й професіонала. Творчість виступає сутнісною характеристикою людської життєдіяльності та виявляється тоді, коли людина постає перед необхідністю самостійного розв’язання проблем.

Загальновідомо, що творчість вважається сферою самовираження особистості, діяльністю, результатом якої є створення якісно нових матеріальних і духовних цінностей, що відрізняються унікальністю, оригінальністю та неповторністю. У творчому процесі задіяні уява та майстерність, яку здобуває людина шляхом практичного застосування отриманих знань. Творчість може знайти свій прояв у будь-якій сфері діяльності людини.

Педагогічна діяльність – процес постійної творчості. Але, на відміну від творчості в інших сферах (наука, техніка, мистецтво), творчість педагога не має на меті створення соціально цінного, нового, оригінального, позаяк її продуктом завжди залишається розвиток особистості.

У дослідженнях, що розкривають аспекти творчої особистості педагога, зазначається, що творчому вчителю притаманні: усвідомлення та переконаність у значущості творчості для професійної діяльності; інтелектуальна активність, що забезпечує взаємозв’язок науково-педагогічного стилю з творчістю і виявляється в індивідуальному стилі творчої професійної діяльності. З нашого погляду, основою індивідуального стилю творчої професійної діяльності вчителя є особистісно-професійний імідж.

Особистісно-професійний імідж учителя – комплексна характеристика, що інтегрує в собі його особистісні та професійні якості. Вважається, що особистісно-професійний імідж функціонує завдяки дії зовнішніх і внутрішніх чинників. До перших належить зовнішня привабливість – не лише природжена, а й та, якої набуває вчитель за рахунок про-

фесіоналізму, загальної культури, управління поведінкою, уміння самовдосконалюватись... Роль внутрішніх чинників виконують: наявність у вчителя високого життєвого тону, який виявляється у виваженості, манері спілкування, стриманій реакції на життєві труднощі, толерантності; уміння приховувати нездужання, незадовільний стан здоров'я, поганий настрій, внутрішній дискомфорт [4, 26].

Особистісно-професійний імідж учителя характеризується як позитивний і негативний. Характер іміджу, значною мірою, зумовлений внутрішньою сутністю педагога (високою професійною самооцінкою, потребою в самореалізації, гнучкістю в пошуку творчих альтернатив) та залежить від вибору засобів впливу на суб'єктів освітнього процесу. Педагогу з позитивним іміджем притаманні риси власної гідності, самоповаги, відповідальності за себе й інших, активна професійна позиція тощо.

Особистісно-професійний імідж учителя виконує провідну роль у налагодженні гуманних міжособистісних стосунків у навчально-виховному середовищі та реалізується у процесі іміджевої діяльності.

Іміджева діяльність учителя – різновид професійно-педагогічної діяльності, яка реалізується засобами особистісно-професійного іміджу. Залежно від об'єкта іміджевого впливу, ця діяльність поділяється на внутрішню (іміджотворчу) і зовнішню (іміджоперетворювальну):

1. *Іміджотворча діяльність* – це рефлексивно-творча діяльність учителя, особистісно-професійний імідж з метою особистісного самозростання та професійного самовдосконалення. Під впливом іміджотворчої діяльності відбувається інтенсивний розвиток особистісних і професійно значущих іміджевих характеристик учителя, утверджується його іміджева позиція в педагогічному процесі.

2. *Іміджоперетворювальна діяльність* – організаційно-творча діяльність педагога, націлена на учнівську аудиторію (аудиторію іміджу) та шкільне середовище. Використання особистісно-професійного іміджу з такою метою забезпечує вдосконалення іміджевої поведінки вчителя та гуманізацію освітнього середовища. Інструментами (засобами) іміджоперетворювальної діяльності вчителя є іміджевий вплив та іміджева взаємодія, унаслідок яких у школярів формуються позитивні іміджеві якості, підвищується рівень навчальних досягнень і вихованості.

Суб'єктом іміджоперетворювальної діяльності виступає педагог (її ініціатор та організатор). Об'єктом зазначеної діяльності є учнівська аудиторія (свідомість, воля, почуття учнів), а предметом виступають іміджеві характеристики школярів, які формуються під дією особистісно-професійного іміджу вчителя в навчально-виховному процесі.

Іміджева діяльність – це шлях до *іміджотворчості*. Характеристиками іміджотворчості є систематичне оновлення педагогом власного образу та перетворення особистості вихованця засобами іміджевого впли-

ву та іміджевої взаємодії. У процесі іміджотворчості вчитель прагне застосовувати несподівані педагогічні ефекти, педагогічну імпровізацію, педагогічне перевтілення, що надає педагогічному процесу оригінальності та інноваційності. Завдяки іміджотворчості в майбутніх педагогів розвивається педагогічний артистизм і педагогічна гнучкість, появляються нові можливості для вдосконалення педагогічної майстерності й педагогічної творчості.

Розвиток у студентів іміджотворчості потребує цілеспрямованого формування в навчально-виховному процесі університету. Освітньо-професійна програма підготовки майбутнього вчителя початкової школи включає вивчення студентами дисциплін професійної підготовки («Основи педагогічної майстерності», «Методика виховної роботи», «Основи культури і техніки мовлення», «Основи сценічного та екранного мистецтва», «Імідж сучасного вчителя»), якими передбачено розвиток педагогічних умінь та здібностей. Зокрема, уміння педагогічної техніки інтенсивно формуються в процесі педагогічної практики, а виконавські вміння – у позааудиторній виховній роботі та дозвіллевій діяльності.

У процесі викладання дисципліни «Імідж сучасного вчителя» для студентів спеціальності «Початкова освіта» ми зосереджували зусилля на ознайомленні їх з палітрою іміджевих характеристик і змістом іміджотворчої діяльності. Зокрема, повідомляли студентам, що іміджотворча діяльність майбутнього вчителя розпочинається з турботи про зовнішній вигляд і базується на знаннях про його культуру та способи ефективного оформлення. Унаслідок цього педагог набуває рис зовнішньої (візуальної) привабливості.

Загальновідомо, що ефект першого враження про людину базується на візуальному сприйнятті. За даними психологічних досліджень, зовні привабливі люди легше викликають симпатії в оточення. Підтверджується такий факт у книзі Роберта Б. Чалдіні, де зазначається, що симпатичні люди мають значні переваги. Вони більше подобаються іншим, їм більш охоче допомагають, їм частіше приписують бажані риси характеру та вважають розумнішими.

Окрім того, в ході дослідження, проведеного психологами в початковій школі, стало відомим, що дорослі надають меншого значення агресивним діям, якщо їх учиняють красиві діти, а вчителі вважають, що привабливі діти розумніші, ніж їхні менш симпатичні однокласники [6, 249].

Візуальна привабливість – це не лише досконалі фізичні дані, але й зовнішні прояви внутрішніх – загальнолюдських і професійних якостей особистості. Основою візуальної привабливості людини виступає її *зовнішній вигляд*, сталими категоріями якого є: фізичний вигляд (обличчя, постава і типові пози, хода); оформлення зовнішності (одяг, зачіска, макіяж, прикраси); емоційно-виразні засоби (голосові, моторні, мімічні, пластичні

тощо) та чуттєво-виразні прояви поведінки (доброзичливість, привітність, толерантність, інтелігентність, естетична виразність, чарівність, тощо). Зовнішній вигляд людини має неабияке значення для сприйняття її іншими людьми, слугує запорукою відповідного ставлення до неї з боку друзів, колег, знайомих і сприяє професійному зростанню.

Загальне сприйняття вчителя, його особистості, внутрішнього стану, формування довіри чи недовіри до його слів починається з враження, створеного його зовнішнім виглядом, зокрема, одягом і манерою одягатися.

Формування умінь адекватно оформлювати свій зовнішній вигляд вимагає спеціальних знань з іміджології, які включають відомості про історію моди та її творців, про стилі одягу, інформують про сучасні модні тенденції та події світу моди тощо. Нижче наводимо зразки висловлювань відомих особистостей, що поглиблюють розуміння студентами тих іміджевих характеристик, що мають неоднозначне тлумачення:

- *Витонченість* часто вважають якістю незначною, несерйозною, такою, що має відношення лише до моди. Це велика помилка: людина завжди повинна бути витонченою і у вчинках, і в поставі, бо витонченість – це те ж саме, що й хороший смак, гарне виховання, почуття міри й гармонії.

(Пауло Коельо, бразильський поет і письменник)

- *Смак* – це все та ж Гармонія. Там, де панує смак, все перебуває в злагоді: кольори виникають з тою ж природністю, з якою річки течуть в океан. Усе основне врівноважується само собою, підкоряючись безпомилковому й постійному таємничому закону. Велике й маленьке, яскраве й безбарвне, блискуче й тьмяне, важке й легке, матове й прозоре – усе зливається в єдину незбагненну оркестрову симфонію.

(Маггі Руфф, французький модельєр)

- *Справжня елегантність* передбачає безперешкодну свободу руху. Елегантність не в тому, щоб надіти нову сукню. Елегантна – бо елегантна, нова сукня тут ні при чому. Можна бути елегантною в спідниці і в добре підібраній фуфайці. Було б нещастям, якби треба було одягатися у Шанель, щоб бути елегантною. Це так обмежує!

(Коко Шанель, французький модельєр)

- *Стиль* визначається більшою мірою способом носіння одягу, ніж одягом самим собою. У манері носіння одягу має бути щось особисте – деяке чуття – безтурботний залом на капелюсі, легка недбалість, що викликають заздрість, ознаки почуття власної гідності, елегантності, які виражають настрій і життєву силу

(Мая Кілошенко, професійний психолог)

Зовнішній вигляд допомагає вчителю привернути увагу до своєї персони, створити позитивний образ, показати себе не тільки симпатичною людиною, але й прекрасним фахівцем. Але педагог повинен привертати до себе учнів і дорослих не лише зовнішнім виглядом.

У педагогічній науці існують підходи, в яких підкреслюється роль і значення елементів театрального мистецтва та педагогічного артистизму в професійній підготовці майбутнього вчителя (В. Абрамян, М. Акрамова, І. Андрейкова, Д. Будянський, О. Булатова, Ж. Ваганова, Г. Гаріпова, Т. Коноваленко, М. Лазарєв, Л. Майковська, О. Цокур).

Педагогічний артистизм характеризується поєднанням духовних і фізичних якостей, які допомагають знайти контакт з учнями, завоювати їхню довіру, а вже потім діяти, враховуючи всі особливості уроку. Артистичний учитель одухотворює зміст і організацію педагогічного процесу. Це самобутній педагог зі своїм внутрішнім світом, він стає чарівним у момент передачі знань і свого ставлення до них.

Дослідниця І. Андрейкова розмежовує поняття «артистизм» та «акторство». Зокрема, вона зазначає, що артистизм – це художня обдарованість, видатні творчі здібності, висока й тонка майстерність виконання чого-небудь, віртуозність, мистецтво перевтілюватися як ззовні, так і внутрішньо, не змінюючи себе. Акторство, навпаки, тлумачиться як здатність надіти маску і відповідати обраній ролі, спроможність стати іншим – на сцені, в житті, професії, коли цього вимагають обставини, особиста вигода [3, 15].

В. Абрамян, автор книги «Театральна педагогіка», наголошує на важливості емоційно-виразної царини майбутнього вчителя, під якою він розуміє систему емоційно-виразних засобів (голосових, моторних, мимічних, пластичних тощо), які забезпечують технологію педагогічної діяльності і найповніший прояв творчого потенціалу вчителя та вказує на її безпосередню залежність від інтелектуальних показників, до яких передусім належать гностичні здібності. Їх розвиток, на думку дослідника, забезпечує «нагромадження досвіду в різних царинах життя, що є найважливішою умовою розвитку й самостійності мислення та творчості» [1, 36 – 37].

З метою актуалізації когнітивної сфери особистості та розвитку творчого мислення ми пропонували студентам ситуаційні вправи (кейси), сконструйовані нами на основі творів, які різнобічно висвітлюють проблему візуальної привабливості людини та викликають з цього приводу неоднозначні думки.

Кейс «Про красиве обличчя»

(Уривок з притчі від Омара Хайяма)

Усі народи землі оспівують красу обличчя. Багато з того, що створено Творцем, приємно для погляду людського, але краса всіх цих творінь

ніколи не зможе замінити красу обличчя, бо радість від споглядання ніколи не зрівняється з радістю, що охоплює людей від вигляду красуні або красеня. Якщо ж цей високий дар краси прийшов до людини з доброю вдачею, то людина ця дорога Господу і мила людям.

Відомі чотири якості, притаманні красивому обличчю:

- красиве обличчя робить благополучним того, хто його споглядає;
- споглядання красивого обличчя приносить людині справжню насолоду;
- вигляд красивого обличчя пробуджує в людині великодушність і звитягу;
- красиве обличчя допомагає досягти багатства й високого становища і тому, хто ним володіє, і тому, хто ним милується.

Якщо людині випало щастя вранці помилуватися красивим обличчям, то весь день буде для неї щасливим.

Красиве обличчя викликає повагу до себе. Воно молодить Старого, юнака перетворює на малу дитину, а дитина з красивим обличчям стає Янголом. Навіть лише перебуваючи поблизу від красивого обличчя, людина відчуває приплив упевненості в собі, відступають її негаразди, і в неї починають краще йти справи.

В наступному завданні студентам необхідно було проаналізувати вимоги до особистості вчителя, запропоновані класиками педагогічної думки Я.А. Коменським, М. Монтессорі, С. Русовою, А.С. Макаренком, Я. Корчаком, В.О. Сухомлинським і висловити власні думки щодо характеристики образу ідеального вчителя.

Кейс «Яким повинен бути справжній учитель»

(Погляд Ш. Амонашвілі)

З погляду Ш. Амонашвілі, успіх виховання і навчання в молодшій школі багато в чому залежить від особистості вчителя. Справжній учитель повинен мати певні особистісні якості, які й забезпечують йому професійну придатність:

- Хороший учитель обов'язково буде оптимістично дивитися на процес виховання. Педагог живе з думкою про те, що до кожної дитини можна підібрати певний ключик, слід лише уважно ставитися до її індивідуальних особливостей.
- Хороший учитель неодмінно має ті риси, які найбільш симпатичні в людині. Інтелігентність, скромність, привітність і стриманість, чутливість, чуйність, життєлюбність приваблюють учнів до такого вчителя, надають йому авторитету й забезпечують дитячі симпатії.
- Педагогу важливо розуміти, що тільки прагнення бути хорошим учителем дасть йому можливість по-справжньому співпрацювати зі своїми

учнями. Багато в чому школярі того чи того класу відтворюють особистісні риси вчителя, діти сприймають морально-етичні норми крізь призму його поглядів, адже в молодшій школі найбільш авторитетною людиною для дитини є її класовод [2].

Висновки. Таким чином, іміджотворчість має важливе значення на етапі первинного професійного становлення майбутнього вчителя початкової школи. Шляхом до іміджотворчості є іміджева діяльність, яка реалізується засобами особистісно-професійного іміджу. Розвитку іміджотворчості сприяють завдання на актуалізацію когнітивної сфери особистості. Наші подальші наукові розвідки будуть націлені на пошук інноваційних шляхів формування особистісно-професійного іміджу.

Література

1. Абрамян В.Ц. Театральна педагогіка [Текст] / В.Ц. Абрамян. – К. : Лібра, 1996. – 224 с.
2. Амонашвили Ш.А. Основы гуманной педагогики. Кн. 2 : Как любить детей : уч.-метод. пос. для учителей общеобр. школы / Ш.А. Амонашвили. – Издательство : Амрита-Русь, 2012. – 349 с.
3. Андрейкова І.Б. Формування професіоналізму у майбутніх викладачів іноземних мов засобами педагогічного артистизму у процесі магістерської підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук / І.Б. Андрейкова ; КДПУ ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2015. – 20 с.
4. Довга Т.Я. Імідж сучасного вчителя : навчально-методичний посібник / Т.Я. Довга. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Кіровоград : ПП «Ексклюзив-Систем», 2015. – 146 с.
5. Лемов Дуг. Мастерство учителя. Проверенные методики выдающихся преподавателей / Дуг Лемов ; пер. с англ. О. Медведевой ; ред. Н. Шульпина. – М. : Изд-ство «Манн, Иванов и Фербер», 2014. – 416 с.
6. Чалдини Р. Психология влияния. Как научиться убеждать и добиваться успеха / Роберт Б. Чалдини ; пер. с англ. О.С. Епимахова. – М. : Эксмо, 2013. – 416 с.

References

1. Abramyan V.Ts. Teatral'na pedahohika [Tekst] / V.Ts. Abramyan. – K. : Libra, 1996. – 224 s.
2. Amonashvyly Sh.A. Osnovy humannoy pedahohyky. Kn. 2 : Kak lyubyt' detey : uch.-metod. pos. dla uchyteley obshcheobr. shkoly / Sh.A. Amonashvyly. – Yzdatel'stvo : Amryta-Rus', 2012. – 349 s.
3. Andreykova I.B. Formuvannya profesionalizmu u maybutnikh vykladachiv inozemnykh mov zasobamy pedahohichnoho artystyzmu u protsesi mahisters'koyi pidhotovky : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk / I.B. Andreykova ; KDPU im. V. Vynnychenka. – Kirovohrad, 2015. – 20 s.

4. Dovha T.Ya. Imidzh suchasnoho vchytelya : navchal'no-metodychnyy posibnyk / T.Ya. Dovha. – 2-he vyd., pererob. i dop. – Kirovohrad : PP «Eksklyuzyv-System», 2015. – 146 s.

5. Lemov Duh. Masterstvo uchytelya. Proverennyye metodyky vydayushchysya prepodavateley / Duh Lemov ; per. s anhl. O. Medvedevoy ; red. N. Shul'pyna. – M. : Yzd-stvo «Mann, Yvanov y Ferber», 2014. – 416 s.

6. Chaldyny R. Psykholohyya vlyyanyya. Kak nauchyt'sya ubezhdat' y dobyvat'sya uspekha / Robert B. Chaldyny ; per. s anhl. O.S. Epyrnakhova. – M. : Jeksmo, 2013. – 416 s.

Довга Татьяна. Элементы имиджетворчества в учебно-профессиональной деятельности будущего учителя начальной школы. В статье обоснована необходимость применения элементов имиджетворчества с целью совершенствования учебно-профессиональной деятельности будущего учителя начальной школы, предложены возможности для развития личностно-профессионального имиджа и имиджетворческой деятельности студентов в процессе профессиональной подготовки. Элементы имиджетворчества отрабатывались во время выполнения студентами ситуационных заданий (кейсов), содержание которых способствовало расширению педагогической эрудиции, развитию творческого мышления и педагогических способностей.

Ключевые слова: личностно-профессиональный имидж, имиджетворческая деятельность, имиджетворчество, визуальная привлекательность, педагогический артистизм, будущий учитель начальной школы.

Dovha Tetiana. Elements of image creation in educational activities of future elementary school teachers. The article advocates incorporation of image creation elements in educational work of future elementary school teachers, offers recommendations for the development of a personal and professional image and students' image creation activity in the process of their training and education. The elements of image creation have been perfected while doing case studies facilitating the expansion of educational knowledge, creative thinking and teaching abilities.

Key words: a personal and professional image, image creation activities, image creation, visual appeal, artistic teaching, future elementary school teachers.

Одержано 03.02.2016